

Servicedocument bij leerplannen Duits tso

Inleiding

Op 1 september 2016 werden de nieuwe leerplannen Duits in aso-richtingen van kracht, meer specifiek voor de tweede graad en voor het eerste leerjaar van de derde graad in richtingen met de pool moderne-talen. Sinds 1 september 2017 geldt dit ook voor het tweede leerjaar van de derde graad in richtingen met de pool moderne-talen. Deze nieuwe leerplannen liggen in het verlengde van de Visietekst Moderne Vreemde Talen. Om de samenwerking met de andere talen te vergemakkelijken, is de opbouw van deze nieuwe leerplannen dezelfde als die van de leerplannen Frans en Engels en wordt ook dezelfde terminologie gebruikt.

Het lag in de lijn der verwachtingen dat de leerplannen ook zouden aangepast worden voor tso-richtingen met Duits in de lessentabel. Omwille van de geplande hervorming van het secundair onderwijs en de aangekondigde nieuwe eindtermen komen die aanpassingen er echter niet. Toch is het zo dat ook in tso-richtingen met de huidige visie op het leren van moderne vreemde talen moet rekening gehouden worden. Om leerkrachten die enkel in tso lesgeven met de nieuwe terminologie vertrouwd te maken, publiceerde de pedagogische begeleiding Duits in het schooljaar 2013-2014 een *Servicedocument rond evaluatie*. (Dit document kun je opvragen bij de vakbegeleideres Duits.) Hier werden de nieuwe begrippen uit de leerplannen Frans en Engels reeds kort toegelicht.

Met dit bijkomende document willen we leerkrachten Duits in tso verdere ondersteuning bieden bij het concreet maken van de leerplandoelstellingen door de link te leggen met de nieuwe leerplannen voor aso. In die leerplannen werd er bij het formuleren van de leerplandoelstellingen niet alleen rekening gehouden met de Visietekst Moderne Vreemde Talen, maar ook met de niveaus van het Europees Referentiekader (ERK). Omdat de link met het ERK in de leerplannen Duits voor tso minder duidelijk is, is het moeilijk om de niveaus met elkaar te vergelijken. Dit is nochtans een zinvolle oefening die ons de mogelijkheid biedt om de haalbaarheid van de leerplandoelstellingen Duits in tso bespreekbaar te maken. Ook wanneer leerlingen de overstap maken van aso naar tso is het handig om het niveau van de respectievelijke leerplandoelstellingen te kennen.

Concreet hebben we de leerplandoelstellingen uit het leerplan Duits tso naast de 'Kann-Beschreibungen' van het ERK gelegd om op die manier in kaart te brengen welk niveau in de huidige leerplannen verwacht wordt. Met het oog op haalbaarheid hebben we de leerplandoelstellingen ook afgetoetst aan de leerplannen voor aso. Hiervoor hebben we naar linken gezocht tussen de terminologie die in de leerplannen tso gebruikt wordt en de begrippen die in de *Visietekst moderne vreemde talen* en in de nieuwe leerplannen Duits, Engels en Frans gehanteerd worden.

1 De Visie op moderne vreemde talen en de Integratie van de vijf vaardigheden

Dit is de visie zoals ze in de *Visietekst Moderne Vreemde Talen* en in de leerplannen aso verwoord wordt. Deze visie komt grotendeels overeen met wat in de leerplannen tso onder ‘Algemene doelstellingen’ en in de pedagogisch-didactische wenken beschreven wordt.

De leerling leert gevarieerde communicatieve ‘taaltaken’ uitvoeren met een progressie in moeilijkheidsgraad of complexiteit en een groei in autonomie; leert in zo authentiek mogelijke taalgebruikssituaties functioneren en leert daarbij reflecteren over taalgebruik en taalgebruikssituaties en leert met verschillende tekstsororten omgaan.

Enkele beperkte verschillen lichten we hieronder toe.

In de leerplannen tso wordt ervan uitgegaan dat de leerlingen Nederlands als moedertaal hebben. In die context wordt vaak verwezen naar de verwantschap tussen Nederlands en Duits. In de visietekst wordt echter sterker de nadruk gelegd op ‘meertaligheid’. Dit hangt samen met de veranderde context. De groep van leerlingen die een andere thuistaal dan Nederlands heeft, wordt immers steeds groter. In de huidige context moeten we dus op zoek gaan naar aanknopingspunten met andere talen. Door de grote diversiteit aan talen wordt het inzetten van strategieën belangrijker dan ooit. Het is dan ook noodzakelijk dat hier in de klas de nodige aandacht aan besteed wordt. In de leerplannen tso zijn deze strategieën nog niet expliciet opgenomen. In dit document willen we deze strategieën aanreiken en toelichten zodat leraren hiermee rekening kunnen houden in hun lespraktijk. Strategieën zijn immers noodzakelijk voor het begrijpen van authentieke teksten. Ze zorgen ervoor dat leerlingen hun taalleervaardigheid ontwikkelen en daarbij alsmar autonomer kunnen worden.

Niet alleen strategieën, maar ook vakgebonden attitudes zoals

- bereidheid om de doeltaal te gebruiken,
- het bewust willen inzetten van strategieën en hulpmiddelen,
- taalzorg,
- de bereidheid om de taal te leren, in de taal positief te evolueren en te reflecteren over het eigen taalgedrag

nemen een belangrijke plaats in in het leerproces. Ook deze vakgebonden attitudes worden slechts beperkt vermeld in de leerplannen tso.

In de *Visietekst Moderne Vreemde Talen* en in de leerplannen aso staan de vijf vaardigheden (luisteren, lezen, spreken, gesprekken voeren en schrijven) centraal. Deze vijf vaardigheden vinden we ook reeds terug in de leerplannen tso. Daar worden ze echter niet altijd geformuleerd in termen van ‘kunnen’, wat bij de specifieke doelstellingen in de nieuwe leerplannen Duits aso wel het geval is. Bij het inoefenen van vaardigheden moet men zich steeds de vraag stellen: “Wat moeten de leerlingen kunnen doen en wat moeten

zij hiervoor kennen?”. Hierbij is er ook aandacht voor het inzetten van woordenschat, grammatica en interculturele competentie en zoals hierboven reeds vermeld, voor het inoefenen en het ontwikkelen van gepaste strategieën en attitudes.

Over de integratie van vaardigheden lezen we in de visietekst het volgende:

Soms zal men een vaardigheid apart inoefenen. Meestal zijn de vaardigheden niet te scheiden. Een bepaalde vaardigheid wordt meestal gekoppeld aan een andere vaardigheid. Zo kan je een leestekst (receptief) bijvoorbeeld gebruiken als vertrekpunt voor spreken, gesprekken voeren of schrijven (productief). Dat samengaan van vaardigheden maakt de opdracht levensechter. In het dagelijkse leven zijn de vijf vaardigheden immers ook vaak geïntegreerd. Zo spreek je met anderen over wat je gelezen en gehoord hebt; terwijl je leest of luistert maak je aantekeningen van wat je belangrijk vindt.

Zoals ook in de pedagogisch-didactische wenken van de leerplannen tso vermeld, mag zeker in de beginfase het apart inoefenen van de vaardigheden niet uit het oog verloren worden. Bovendien is het belangrijk om, ook bij evaluatie, met de leerplandoelstellingen van de verschillende vaardigheden rekening te houden.

Communicatief, functioneel taalonderwijs vertrekt vanuit de taaltaak ('Je kan'). Dit betekent dat je de vraag stelt: 'Welke bouwstenen, vaardigheden, strategieën en attitudes heb ik nodig om uiteindelijk een bepaalde taak te kunnen uitvoeren?'

Ter illustratie:

Bouwstenen	Communicatieve taken
<p>Je kent ...</p> <ul style="list-style-type: none"> • geschikte luisterstrategieën; • woordenschat over het thema “reisbestemmingen”; • vaste uitdrukkingen om je mening in te leiden; • grammaticale structuren om te verwijzen naar toekomstige plannen. 	<p>Je kan ..</p> <p>uit een beluisterde / bekeken reisreportage argumenten opsommen om je vrienden te overtuigen om (niet) voor deze reis te kiezen.</p>

Bouwstenen	Communicatieve taken
<p>Je kent ...</p> <ul style="list-style-type: none"> • de structuur en taal van een formele e-mail; • geschikte strategieën om de meest gepaste begrippen te gebruiken; • <i>Redemittel</i> die je kan inzetten bij het schrijven van een dergelijk bericht. 	<p>Je kan ..</p> <p>een offerte / factuur opvragen voor een bepaalde dienst.</p>

Bouwstenen	Communicatieve taken
<p>Je kent ...</p> <ul style="list-style-type: none"> • de structuur en taal van een sollicitatiegesprek; • voldoende woordenschat en leesstrategieën om de website van een bedrijf te begrijpen; • vaste structuren om jezelf voor te stellen, je sterktes en werkpunten in kaart te brengen; • de algemene uitspraakregels zodat je een professionele indruk maakt. 	<p>Je kan ...</p> <p>solliciteren voor een bepaalde vakantiejob in een bepaald bedrijf.</p>

Enkele concrete voorbeelden

Beispiel 1

Lies die Blognachricht „Ich genieße die Regenzeit“ und reagier kurz. Deine Nachricht soll folgende Elemente enthalten:

- ✚ Reagier kurz auf die Meinung des Bloggers;
- ✚ Beschreib das Wetter in deiner Region;
- ✚ Beschreib deine Meinung über das Wetter in deiner Region;
- ✚ Traum mal: wie sieht das ideale Wetter für dich aus?

Ich genieße die Regenzeit

„Ich freue mich immer, wenn es regnet, denn wenn ich mich nicht freue, regnet es auch.“
(Karl Valentin)

Ich stimme Karl Valentin zu. Ich finde, das Zitat macht deutlich, dass man sich nicht über das Wetter beschweren darf, weil es sinnlos ist. Man sollte das Wetter einfach genießen. Jede Jahreszeit hat ihre eigenen Vor- und Nachteile.

Bei mir in Bandung, Indonesien, ist jetzt Regenzeit. Indonesien kennt zwei Jahreszeiten: eine Regenzeit und eine Trockenzeit. Die Regenzeit dauert von Anfang Oktober bis Ende März und die Trockenzeit ist von Anfang April bis Ende September. Aber oft ist das Wetter wechselhaft. Wir können nicht vorhersagen, ob es heute regnen oder die Sonne scheinen wird. Wir müssen immer einen Regenschirm oder Regenkleidung mitnehmen, wenn wir aus dem Haus gehen, damit wir, sollte es regnen, nicht nass werden und uns nicht kalt wird.

Meine Lieblingstätigkeiten, wenn es regnet, sind schreiben, Musik hören und Kaffee trinken. Es wird ein perfekter Tag sein, wenn es draußen regnet und ich diese drei Dinge tun kann. Meine Ohren hören gemischte Musik, die aus Jazz und dem Klang des Regens besteht. Meine Nase riecht nach Kaffee, der in einer Tasse neben meinem Laptop ist. Meine Finger tippen meine Gedanken, Erfahrungen und alles, was ich fühle, in den Computer ein. Leider werden meine Augen manchmal müde, wenn ich zu lange auf den Bildschirm meines Laptops blicke. Deshalb schaue ich ab und zu vom Fenster aus dem Regen zu und danke Gott, weil er die Regenzeit geschaffen hat, damit der Erdboden nicht mehr trocken ist und die Pflanzen gegossen werden, sodass sie wachsen können.

Das ist alles, was ich während der Regenzeit mache. Und jetzt muss ich Schluss machen, weil meine Augen müde sind und ich rausgehen möchte. Denn im Moment scheint die Sonne, obwohl es Regenzeit ist. Wahrscheinlich ist heute eine Ausnahme.

Ihsan Ghiandy ist 19 Jahre alt und studiert an der Universität Pendidikan Indonesia (UPI) in Bandung Deutsch.

Quelle: <https://deutschlernerblog.de/>

Beispiel 2

Du möchtest mit einem behinderten Freund (im Rollstuhl) eine Städtetour in Berlin machen. Du möchtest ein geeignetes Hotelzimmer buchen und um zu sichern, dass alles für deinen Freund möglichst bequem ist, ergänzt du höflich deine Wünsche an das Hotel.

5 WÜNSCHE AN DAS HOTEL (UNVERBINDLICH)

Zimmer nebeneinander

Behindertengerechtes Zimmer

ruhiges Zimmer

Anmerkungen

2 Enkele sleutelbegrippen

In het kader van het talenbeleid van scholen is samenwerking met Engels en Frans aangewezen. Om de samenhang tussen de huidige leerplannen Duits en de leerplannen Engels en Frans duidelijk te maken, lichten we enkele sleutelbegrippen toe.

- Een taaltaak is een realistische taak in een zo authentiek mogelijke maatschappelijke context of beroepscontext. Er is sprake van een *open* situatie waarbij de leerling zelfstandig in de doeltaal kan functioneren. De taaltaak geldt dan ook als het expliciete voorbeeld van integratie van kennis, vaardigheden, interculturele competentie en attitudes. Zij vertrekt altijd vanuit de vragen "Wat moet de taalleerder kunnen? En wat moet hij daarvoor kennen?" De leerling doet daarbij een beroep op wat hij vooraf geleerd en verworven heeft. Binnen het schoolgebeuren zal de leraar de leerling echter via de weg van de geleidelijkheid door middel van *opdrachten* en bijhorende *oefeningen* brengen tot het samenhangend eindproduct dat een taaltaak uiteindelijk is. Een taaltaak kan eenvoudig, meervoudig of complex zijn. Ze kan bedoeld zijn voor een individuele leerling, voor *Partnerarbeit* of voor groepswork. De moeilijkheidsgraad van een taaltaak wordt onder meer bepaald door het verwerkingsniveau, de tekstsoort, de tekstkenmerken ... De context zal vaak bepalend zijn of het gaat om een *taalhandeling* of een *taaltaak*. Zo is het oefenen op begroeten een taalhandeling. Het maakt deel uit van een taaltaak in een opdracht als: je knoopt op vakantie een gesprek met een leeftijdgenoot aan over jullie hobby's. Zo is ook het bepalen van het thema in een tekst een taalhandeling. Het maakt deel uit van een taaltaak in een opdracht als: verken de krant van vandaag, selecteer de teksten die over de milieuramp in X gaan en breng daarvan een samenvattend verslag uit.
- Opdrachten worden in functie van de taaltaak geschreven. Ze kunnen gesloten of open zijn, deel zijn van een groter geheel of een geheel vormen.
- Oefeningen zijn gesloten en gericht op één doel. Ze staan altijd in functie van de opdracht. Het kan gaan om woordenschat, grammatica, interculturele competentie.
- Strategieën: Taalvaardigheidsonderwijs en het aanleren van woordenschat en grammatica is strategieonderwijs. Leerlingen aanleren om goed te communiceren in realistische taalgebruikssituaties veronderstelt het *aanreiken* en *aanleren* van de gepaste strategieën. Daarnaast moeten leerlingen ook *zelf* strategieën *leren ontdekken*. De strategieën die bij de vijf vaardigheden horen, werden reeds in de andere taalvakken aangereikt en inge oefend. Omwille van het beperkt aantal uren Duits is het belangrijk om gebruik te maken van de voorkennis die de leerlingen op dat vlak reeds opgebouwd hebben.

Om het efficiënt inzetten van strategieën bij de leerlingen te stimuleren kun je gebruik maken van de OVUR-methode. Deze methode kan je zowel bij de receptieve als bij de productieve vaardigheden inzetten. Plan bv. af en toe een

leestaak of een schrijftaak waarbij je expliciet aandacht besteedt aan OVUR. Stimuleer de leerlingen om de methode ook zelfstandig te gaan toepassen.

Strategieën voor *Luisteren en Lezen*

Oriënteren

Om lezen of luisteren op een efficiënte manier te laten verlopen en tekstbegrip mogelijk te maken, moeten de leerlingen zich eerst en vooral een aantal vragen stellen over de tekst. Om welke soort tekst gaat het? Wat is de bron van de tekst? Wat is het onderwerp? Bij leesteksten **maken** de leerlingen hierbij **gebruik van ondersteunende (talige en niet-talige) gegevens binnen en buiten de tekst**, zoals titels, tussentitels, afbeeldingen, lay-out. Het is daarom noodzakelijk dat leesteksten in authentieke lay-out aangeboden worden. Ook bij luisterteksten zal de leerkracht voldoende ondersteunende gegevens moeten voorzien zodat de leerlingen zich ook hier een goed beeld kunnen vormen van de situatie en het onderwerp van de luistertekst. De ondersteuning kan bv. bestaan uit afbeeldingen die het onderwerp van de tekst en de situatie illustreren. Bij filmfragmenten kunnen hiervoor screenshots van bepaalde scènes gebruikt worden. Een andere mogelijkheid is dat de leerkracht een woordwolk voorziet met woorden uit de tekst. Op basis hiervan proberen de leerlingen het onderwerp van de tekst te bepalen. Bij korte luisterteksten kunnen de leerlingen zich op de tekst oriënteren door de tekst een eerste keer te beluisteren. Aan het luisteren zijn verder geen specifieke opdrachten gekoppeld.

Vorbereiden:

Met de informatie die de leerlingen in de oriënteringsfase verzameld hebben, bereiden ze zich verder voor op het lezen of het beluisteren van de tekst. In deze fase **formuleren** leerlingen **hypothesen over de inhoud en de bedoeling van de tekst**. Met welk doel werd de tekst geschreven? Welk doel wil de spreker met de tekst bereiken? (**Lees- en luisterdoel bepalen**). Ze denken ook na over de manier waarop ze de tekst moeten lezen of beluisteren (globaal, cursorisch, intensief, gericht informatie zoeken). Het lees- of luistergedrag hangt immers samen met het lees- of luisterdoel van de tekst (**lees- en luisterdoel bepalen en hun lees- en luistergedrag erop afstemmen**). Leerlingen formuleren zelf een aantal vragen waarop ze na het lezen of het beluisteren van de tekst een antwoord willen krijgen. In deze fase kunnen ze eventueel ook woordenschat (*Redemittel*) noteren die bij het thema hoort.

Uitvoeren

Na de twee voorbereidende fases volgt het lezen of het beluisteren van de tekst. De leerlingen proberen een antwoord te vinden op de vooraf gestelde vragen en/of ze toetsen de inhoud van de tekst af aan de vooraf geformuleerde hypothesen. Indien nodig **herlezen** ze **onduidelijke passages** of ze beluisteren bepaalde fragmenten meer dan één keer. In deze fase zetten leerlingen ook

compensatiestrategieën (de vermoedelijke betekenis van transparente woorden afleiden; de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context) en leerstrategieën (zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles begrijpen, relevante informatie noteren, digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden raadplegen bij het lezen) in.

Reflecteren

Na het uitvoeren van de lees- of luistertaak vergelijken de leerlingen hun antwoorden met de antwoorden van medeleerlingen. Indien die antwoorden afwijken van hun eigen antwoorden gaan ze samen op zoek naar de passages in de tekst die hun antwoord ondersteunen. Ze herlezen of beluisteren nog eens de passages die relevant zijn. Leerlingen reflecteren samen of individueel over het gebruik van strategieën. Hebben ze voldoende gebruik gemaakt van strategieën? Hebben ze de strategieën efficiënt ingezet?

Strategieën voor Spreken, Gespreksvaardigheid en Schrijven

Om het spreken, de gespreksvaardigheid en het schrijven van leerlingen te verbeteren, is het inzetten van strategieën essentieel. Door expliciet aandacht te schenken aan het inzetten van strategieën verhogen we de zelfstandigheid van onze leerlingen en leren we hen om zelf verantwoordelijkheid voor hun leerproces op te nemen.

Oriënteren

Bij een spreekopdracht, een opdracht gespreksvaardigheid of een schrijfopdracht laten we de leerlingen eerst nadenken over de taak en de context waarin de taak moet uitgevoerd worden. Ze formuleren hierbij een antwoord op een aantal vragen. Wat wordt hier concreet verwacht? Wat is het doel van de opdracht? Wie is de zender? Wie is de ontvanger?

Wanneer de opdracht gespreksvaardigheid erin bestaat een telefoongesprek te voeren, dan denken de leerlingen na over het doel van het telefoongesprek en over hun relatie met de gesprekspartner. Moeten de leerlingen een gesprek in een winkel voeren, dan brainstormen ze over mogelijke onderwerpen die hierbij aan bod kunnen komen. Een gesprek in een winkel van kledij zal anders verlopen dan een gesprek in een bakkerij. Bij schrijfopdrachten gebeurt hetzelfde. Wanneer de leerlingen in een blog een korte bijdrage over hun school moeten schrijven, dan

stellen ze zich de vraag welke informatie ze willen meegeven, wie de blog zal lezen en hoe lang de bijdrage best is.

Vorbereiden

In de oriëntatiefase hebben de leerlingen het **spreek- of schrijfdoel bepaald** en ze hebben nagedacht over de ontvanger van de boodschap. Ze hebben ook onderwerpen genoteerd die in de opdracht aan bod zullen komen. Nu gaan ze de opdracht verder voorbereiden. **Ze stellen eventueel een spreek- of een schrijfplan op**, bv. in de vorm van een woordwolk of een Mindmap. Hierin noteren ze woordenschat (*Redemittel*) die bij de situatie, de onderwerpen en de relatie met de gesprekspartner passen (**ze stemmen hun taalgebruik af op het spreek- of schrijfdoel**). Ze besteden daarbij bv. bijzondere aandacht aan het gebruik van du/Sie. Afhankelijk van de opdracht gebeurt dit individueel, per twee of in kleine groepen.

Een spreek- of een schrijfplan kan ook bestaan uit een schema met een aantal sleutelwoorden. De leerlingen noteren de thema's die in het gesprek, in de spreekopdracht of in schrijftaak aan bod kunnen komen en plaatsen ze in de meest logische volgorde. Bij schrijftaken houden ze hierbij rekening met de authentieke lay-out van de tekstsoort. Indien nodig kunnen leerlingen ook **gebruik maken van een sjabloon**.

Ook **het werken met een model of met bouwstenen** is een belangrijke strategie die in hoge mate bijdraagt tot de zelfstandigheid van leerlingen.

In de voorbereidende fase denken de leerlingen ook na over het inzetten van ondersteunend visueel en auditief materiaal.

Uitvoeren

Bij het uitvoeren van de spreek- of schrijftaak zetten de leerlingen de volgende **leerstrategieën** in:

- zich blijven concentreren ondanks het feit dat ze niet alles kunnen verwoorden
- digitale en niet-digitale hulpbronnen en gegevensbestanden (woordenboeken, woordenlijsten, een encyclopedie, grammatica's ...) kritisch en efficiënt raadplegen
- de gevonden informatie correct gebruiken

en passen **compenserende strategieën** toe:

- ondanks moeilijkheden via omschrijvingen de correcte boodschap overbrengen
- bij spreektaken **gebruik maken van ondersteunend visueel en auditief materiaal en van non-verbaal gedrag** om de boodschap duidelijk over te brengen
- bij schrijfoopdrachten rekening houden met de belangrijkste conventies en met de eigenheid van de schrijftaal
- in gespreksituaties zeggen dat ze iets niet begrijpen en vragen wat iets betekent, vragen om langzamer te spreken, om iets te herhalen.

Reflecteren

Na het uitvoeren van de schrijftaak kijken de leerlingen de eigen tekst na en passen die aan indien nodig. Ook peerevaluatie is hier een meerwaarde: de leerlingen lezen teksten van medeleerlingen en geven feedback op basis van enkele criteria die door de leerkracht bepaald werden. Leerlingen herschrijven hun tekst op basis van de feedback van de medeleerlingen.

Nadat het volledige schrijf- of spreekproces afgerond is, reflecteren de leerlingen over hun aanpak. Wat ging goed? Wat ging minder goed? Waarom? Hoe hebben ze zich hierbij gevoeld?

- Vakgebonden attitudes: in de nieuwe leerplannen Duits aso krijgen attitudes een duidelijke plaats in het leerproces. Het zijn vooral kansen voor een positieve (zelf)evaluatie van de leerlingen. Ze zorgen ervoor dat leerlingen kunnen groeien. In de leerplannen tso worden deze attitudes nog te beperkt vermeld, daarom worden ze hieronder verder toegelicht.

Attitudes voor Luisteren en Lezen

Bij het uitvoeren van luister- en leestaken werken de leerlingen aan de volgende attitudes:

- ze zijn bereid om onbevooroordeeld te luisteren/te lezen in het Duits;
- ze tonen belangstelling voor de aanwezigheid van Duits in hun leefwereld, ook buiten de school, en voor de socioculturele wereld van de taalgebruikers;
- ze staan open voor verschillen en gelijkenissen in leefwijze tussen de eigen cultuur en de cultuur van een streek waar Duits gesproken wordt;
- ze stellen zich open voor de esthetische component van teksten.

Attitudes voor Spreken en Gespreksvaardigheid

Bij het uitvoeren van spreektaken ontwikkelen de leerlingen de volgende attitudes:

- ze tonen durf en bereidheid om de spreektaken uit te voeren en de gepaste spreekstrategieën in te zetten. Ze worden daarbij zelfstandiger en nemen meer initiatief;
- ze streven naar een verzorgd taalgebruik, onder andere door het inzetten van strategieën;
- ze tonen respect en openheid in gespreksituaties, zijn bereid om een gesprek te helpen dragen.

Attitudes voor Schrijven

Bij het uitvoeren van schrijftaken ontwikkelen de leerlingen de volgende attitudes:

- ze tonen de leerlingen bereidheid om te schrijven in het Duits;
- ze streven de leerlingen naar correct taalgebruik, onder andere door het inzetten van strategieën;
- ze zijn bereid hun geschreven teksten kritisch na te lezen op vormcorrectheid en inhoud;
- ze besteden zorg aan de presentatie van hun geschreven teksten;
- ze houden rekening met aangereikte feedback.

Attitudes voor de Interculturele component

Volgende leerplandoelstellingen hebben betrekking op het inzetten van attitudes:

- ze staan open voor Duitstalige culturen en kunnen omgaan met vooroordelen;
- ze hebben interesse voor belangrijke actuele gebeurtenissen in de Duitstalige landen.

We verwijzen hierbij ook naar het *Servicedocument vakgebonden attitudes* van de Pedagogische Begeleiding Duits. Dit is weliswaar gebaseerd op het vorige leerplan voor derde graad aso, maar kan wel inspiratie bieden om met vakgebonden attitudes aan de slag te gaan. Voor meer info over dit thema kun je terecht bij je pedagogisch begeleider.

3 Tekstsoorten, Teksttypes, Verwerkingsniveaus en Tekstkenmerken

De leerinhouden in de huidige leerplannen tso verwijzen wel naar verschillende tekstsoorten, maar deze worden niet expliciet vermeld. Er worden wel voorbeelden van teksttypes gegeven. Ook hier is het aangewezen zich te richten naar het begrippenkader dat in de leerplannen aso wordt gehanteerd.

- Tekstsoorten:

Leerlingen moeten kunnen omgaan met uiteenlopende tekstsoorten. Met het woord 'tekst' bedoelt men elke boodschap die leerlingen produceren of ontvangen, zowel mondeling als schriftelijk. Ze moeten enerzijds informatie uit gesproken en geschreven teksten kunnen ophalen en deze anderzijds sprekend en schrijvend in een geschikte vorm weten te formuleren. Bij het formuleren van de leerplandoelstellingen wordt aangegeven met welke 'teksten' leerlingen moeten kunnen omgaan. Vijf soorten worden onderscheiden: informatieve, prescriptieve, narratieve, argumentatieve en artistiek-literaire teksten. Deze tekstsoorten worden omschreven op basis van wat als het meest dominante kenmerk van de tekst ervaren wordt. Eenzelfde tekst kan immers onder verschillende tekstsoorten thuishoren, afhankelijk van de component die voor een specifieke taalkaak centraal staat. Wanneer men leerlingen bijvoorbeeld vraagt relevante informatie uit een reclameboodschap te halen, resorteert deze onder de informatieve teksten. Dezelfde tekst wordt prescriptief wanneer men leerlingen laat zoeken naar elementen die het gedrag van de ontvanger sturen. Een aantal reclameboodschappen lenen zich tenslotte tot een esthetische analyse waardoor de tekst onder de artistiek-literaire soort resorteert. Ook een tijdschriftartikel kan - afhankelijk van de taalkaak - bijvoorbeeld informatief of narratief zijn.

Tekstsoort	Omschrijving (dominant kenmerk)
informatieve teksten	het overbrengen van informatie
prescriptieve teksten	het sturen van het handelen van de ontvanger
narratieve teksten	het verhalend weergeven van feiten en gebeurtenissen
argumentatieve teksten	het opbouwen van een redenering
artistiek-literaire teksten	het bevorderen van het esthetisch beleven van de taal

- Teksttypes:

Er zijn per tekstsoort verschillende teksttypes mogelijk. Een liefdesbrief en een liefdesgedicht zijn bijvoorbeeld twee verschillende teksttypes, maar ze hebben wel hetzelfde doel, dus behoren ze tot dezelfde tekstsoort. Een handleiding en een reclameboodschap zijn beide prescriptieve teksten maar het zijn verschillende teksttypes.

Tekstsoort	Teksttypes
informatieve teksten	weerberichten, verkeersinformatie, aankomst- en vertrektijden, openings- en sluitingstijden, mededelingen, routebeschrijvingen, nieuwsberichten, folders, teksten uit kranten en tijdschriften, e-mails, webpagina's, etiketten, formulieren ...
prescriptieve teksten	instructies, recepten, handleidingen, verkeersborden, reclameboodschappen ...
narratieve teksten	reportages, interviews, documentaires,

	verhalen, blogs, dagboeken, moppen ...
argumentatieve teksten	reclameboodschappen, panelgesprekken, interviews, reviews, reacties op fora en sociale media ...
artistiek-literaire teksten	liedjes, videoclip, trailers, korfilms, gedichten, kortverhalen, strips, cartoons, jeugdromans ...

- Verwerkingsniveaus:

Beschrijvend niveau

De informatie wordt door de leerling opgenomen of weergegeven zoals ze wordt aangeboden: in de informatie als dusdanig wordt geen transformatie aangebracht. Dat is o.m. het geval als een verhalende tekst beluisterd of gelezen wordt om kennis te nemen van de 'plot'. Een voorbeeld op productief niveau is een verslag uitbrengen over een gebeurtenis zoals ze zich heeft voorgedaan, m.a.w. in chronologische volgorde.

Structurerend niveau

Er is een actieve inbreng in de wijze waarop de informatie wordt aangeboden of gepresenteerd. Dat betekent dat de leerling bepaalde elementen uit het geheel selecteert, er een nieuwe ordening in aanbrengt of in een verkorte versie weergeeft. Naargelang van het spreek- en schrijfdoel en van het publiek, geeft men aan de tekst een welbepaalde structuur mee.

Beoordelend niveau

Op dit niveau is de leerling in staat de inhoud van de tekst te beoordelen. Dat gaat verder dan het formuleren van een eigen mening. Het impliceert steeds het inbrengen van een tweede 'perspectief': men confronteert de aangeboden informatie met een andere bron die hetzelfde onderwerp behandelt of met de eigen voorkennis die men rond het onderwerp al heeft opgedaan, of men stemt de eigen tekst af op informatie die door anderen in de communicatie werd ingebracht.

Een hoger verwerkingsniveau impliceert dat de onderliggende verwerkingsniveaus ook bereikt zijn. Zo zal de leerling die een samenvatting kan geven (informatie op overzichtelijke en persoonlijke wijze ordenen - structurerend niveau) van een krantenartikel ook moeten kunnen zeggen waarover het artikel gaat (het onderwerp bepalen - beschrijvend niveau) en bondig kunnen aangeven wat de auteur over dat onderwerp zegt (de hoofdgedachte achterhalen - beschrijvend niveau).

- Tekstkenmerken

Intrinsieke kenmerken van de te ontvangen of te produceren tekst bepalen de moeilijkheidsgraad of complexiteit van de taaktaken. Zoals het volgende kader illustreert worden telkens de twee uitersten van een continuüm aangegeven.

Formulering	eenvoudig	versus	complex
Structurering	eenvoudig	versus	complex
Lengte	kort	versus	lang
Visuele ondersteuning	veel	versus	geen
Vertrouwdheid met de inhoud	veel	versus	geen
Het aantal gekende woorden in de tekst	hoog	versus	laag
Abstractieniveau	concreet	versus	abstract

Onder 5.1 en 5.2 wordt toegelicht wat dit voor de leerplannen Duits in tso concreet betekent.

4 Het Europees referentiekader (ERK) en de Leerplannen tso

Het Europees Referentiekader geeft een internationaal herkende en gebruikte, globale beschrijving van niveaus van taalvaardigheid. Het onderscheidt daarbij drie niveaus. Elk van die niveaus is nog eens opgesplitst in twee subniveaus. Zo komen we tot de volgende indeling: basisgebruiker (niveau A1 en A2), onafhankelijke gebruiker (B1 en B2) en vaardige gebruiker (C1 en C2).

Basisgebruiker (elementare Sprachverwendung)		Onafhankelijke gebruiker (selbständige Sprachverwendung)		Vaardige gebruiker (kompetente Sprachverwendung)	
A1	A2	B1	B2	C1	C2
(absolute minimum)	(overlevings-niveau)	(beperkte talige zelfstandigheid)	(echte talige zelfstandigheid)	(uitgebreide talige zelfstandigheid)	

Breakthrough	Waystage	Threshold	Vantage	Effective Operational Proficiency	Mastery
--------------	----------	-----------	---------	-----------------------------------	---------

In het volgende deel hebben we de leerplandoelstellingen in de verschillende leerplannen Duits in tso gekoppeld aan de niveaus van het ERK, om zo in kaart te brengen welk niveau wordt verwacht. Hierbij hebben we ons gebaseerd op de tekstkenmerken, de tekstsoorten en de verwerkingsniveaus zoals ze in de leerplannen tso beschreven worden. Daar worden de doelstellingen voor luisteren en lezen geformuleerd in termen van 'begrijpen'. Afhankelijk van het doel wordt dit 'begrijpen' verder geduid als 'globaal, cursorisch, selectief, intensief': *globaal* betekent de tekstsoort herkennen en weten wat het onderwerp is, *cursorisch* de gedachtegang volgen (de tekst helemaal lezen en kernwoorden aanduiden) *selectief* de gezochte informatie herkennen en *intensief* de tekst helemaal begrijpen, ook de structuur en de samenhang.

De volgende tabel geeft een overzicht van het verwachte niveau voor Duits in de tso-richtingen waar Duits tot de basisvorming behoort. Daarna wordt een meer concrete toelichting bij de niveaus gegeven.

	Luisteren	Lezen	Spreken	Gesprekken voeren	Schrijven
Handel-Talen (2de graad)	A1/A2	A2	A1	A1	A1
Secretariaat-Talen (3de graad)	A2/B1	B1	A2	A2	A2/B1
Toerisme (3de graad)	A2/B1	B1	A2	A2	A2/B1
Hotel (3de graad)	A2/B1	B1	A2	A2	A2/B1
Handel Onthaal en Public Relations (3de graad)	A2/B1	B1	A2	A2	A2/B1

4.1 Leerplan Duits in Handel-Talen (tweede graad) (1/2/3u per week)

De leerplandoelstellingen voor Luisteren zijn vooral op niveau **A1** geformuleerd. Een aantal doelstellingen bevinden zich op niveau **A2**. Ter illustratie willen we dit concreet maken voor wat het beluisteren van nieuwsberichten betreft. Op het niveau A1 kan een leerling van eenvoudige nieuwsberichten die veel getallen, plaatsnamen, namen, internationale woorden bevatten, het onderwerp bepalen, vooral wanneer het nieuwsbericht ondersteund wordt door beelden. Concreet betekent dit dat een leerling bv. bij een nieuwsbericht op televisie het thema van de verschillende bijdragen kan onderscheiden of bij een sportbericht de prestaties van zijn favoriete voetbalploeg kan begrijpen. Bij een nieuwsuitzending op televisie waarin over een natuurramp bericht wordt, kan de leerling min of meer begrijpen wat er gebeurd is. Op het niveau A2 kan een leerling van nieuwsberichten de gedachtegang volgen, vooral wanneer ze veel beelden bevatten.

Voor Lezen wordt een onderscheid gemaakt tussen basis en verdieping. Op **basis**niveau situeren de doelstellingen zich vooral op niveau **A2**. Het gaat om korte, eenvoudige teksten. Bij **verdieping** situeren de leerplandoelstellingen zich op niveau **B1**. Hier gaat het dan om langere teksten, in eenvoudige taal (= eenvoudige structuur en woordenschat) die aansluiten bij de ervaringswereld van de leerling - zo authentiek mogelijk en in hun oorspronkelijke lay-out.

Voor Spreken en Gespreksvaardigheid situeren de leerplandoelstellingen zich op het niveau **A1**. Als verdieping kan men enkele taalhandelingen aanbieden op **A2**, opdrachten zelfstandiger laten uitvoeren of inzetten op een hogere graad van correctheid en vlotheid.

Voor Schrijfvaardigheid situeren de leerplandoelstellingen zich vooral op niveau **A1**. Om de leerplandoelstellingen te bereiken kunnen de leerlingen gebruik maken van hulpmiddelen (modellen, bouwstenen).

Opmerking: Voor de invulling van de complementaire uren in de studierichtingen Handel en Toerisme kan het leerplan van de tweede graad Handel-Talen gebruikt worden.

4.2 Leerplan Duits in Secretariaat-Talen (derde graad) (3u per week)

De voorkennis in de derde graad Secretariaat-Talen kan zeer uiteenlopend zijn. Wie zonder voorkennis aan Secretariaat-Talen begint, zal dus voor de (minimum)doelstellingen van het leerplan Duits tso tweede graad moeten bijgewerkt worden.

In het leerplan Duits derde graad Secretariaat-Talen situeren de leerplandoelstellingen zich voor Luisteren vooral op niveau **A2**. Wanneer het om interactie gaat, heeft dit in eerste instantie te maken met bepaalde tekstkenmerken. Op niveau A2 ligt het spreektempo lager. Dit vinden we ook in de leerplandoelstellingen terug. Zo houdt bij interactie de spreker rekening met het taalvaardigheidsniveau van de gesprekspartner. Een aantal verwerkingsniveaus horen bij niveau B1, bv. als het gaat om het begrijpen van instructies in de klascontext. Op niveau A2 gaat het om eenvoudige, duidelijke mededelingen en instructies. Deze restrictie vinden we in het leerplan niet terug. Ook het begrijpen van functionele teksten bevindt zich op B1, eenvoudige informatie over vertrouwde zaken of dingen die hen persoonlijk interesseren.

Voor Leesvaardigheid liggen de leerplandoelstellingen op het niveau **B1**.

De leerplandoelstellingen voor Gespreksvaardigheid situeren zich op het niveau **A2**.

Spreekvaardigheid komt enkel bij vaktaal aan bod. Ook hier situeren de doelstellingen zich op niveau **A2**: bijvoorbeeld eenvoudige informatie geven over een bedrijf/branche en de bedrijfsstructuur; over producten; over de belangrijkste functies binnen een bedrijf; over eigen functie en taken. Voor Schrijven zijn de leerplandoelstellingen beperkt. Ze situeren zich op het niveau **A2**. Om de leerplandoelstellingen te realiseren kunnen de leerlingen gebruik maken van hulpmiddelen. Wat vaktaal betreft, situeren zich het schrijven van handelsbrieven en het invullen van zakelijke formulieren op **B1**.

3   Leerplan Duits in Toerisme (derde graad) (2u per week)

In de tweede graad hebben de meeste leerlingen al één jaar Duits met één of (volgens de aanbevelingen van het VVKSO) twee uur per week gehad. Zij zouden de minimumdoelstellingen van het leerplan Duits TSO tweede graad moeten hebben bereikt. Waar uitzonderlijk Duits pas vanaf de derde graad wordt aangeboden, kunnen de doelstellingen van het leerplan slechts beperkt en met een andere beheersingsgraad gerealiseerd worden.

In het leerplan Duits derde graad Toerisme situeren de leerplandoelstellingen zich voor Luisteren vooral op niveau **A2**. Een aantal verwerkingsniveaus horen bij niveau **B1**.

Voor Leesvaardigheid liggen de leerplandoelstellingen op het niveau **B1**.

De leerplandoelstellingen voor Gespreksvaardigheid situeren zich op het niveau **A2**. Spreekvaardigheid komt enkel bij vaktaal aan bod. Ook hier situeren de doelstellingen zich op niveau **A2**.

Voor Schrijven zijn de leerplandoelstellingen beperkt. Ze situeren zich op het niveau **A2**. Om de leerplandoelstellingen te realiseren kunnen de leerlingen gebruik maken van hulpmiddelen. Wat vaktaal betreft, bijvoorbeeld het schrijven van handelsbrieven, situeren zich enkele doelen op **B1**.

Onder 4.2 vind je terug wat dit concreet betekent.

4.4   Leerplan Duits in Hotel (derde graad) (2u per week)

Dit leerplan sluit in principe aan bij de leerplannen Duits van de tweede graad TSO, maar doordat het VVKSO geen aanbevelingen voor de complementaire uren van de tweede graad Hotel geeft, is het ook mogelijk dat deze leerlingen pas in de derde graad Hotel met Duits beginnen. Wie al Duits heeft gehad, zou de minimumdoelstellingen van het leerplan Duits TSO tweede graad moeten hebben bereikt. Waar Duits pas vanaf de derde graad wordt

aangeboden, zullen de doelstellingen van dit leerplan slechts beperkt en met een andere beheersingsgraad gerealiseerd kunnen worden.

In het leerplan Duits derde graad Hotel situeren de leerplandoelstellingen zich voor Luisteren vooral op niveau **A2**. Een aantal verwerkingsniveaus horen bij niveau **B1**.

Voor Leesvaardigheid liggen de leerplandoelstellingen op het niveau **B1**.

De leerplandoelstellingen voor Gespreksvaardigheid situeren zich op het niveau **A2**. Spreekvaardigheid komt enkel bij vaktaal aan bod. Ook hier situeren de doelstellingen zich op niveau **A2**.

Voor Schrijven zijn de leerplandoelstellingen beperkt. Ze situeren zich op het niveau **A2**. Om de leerplandoelstellingen te realiseren kunnen de leerlingen gebruik maken van hulpmiddelen. Wat vaktaal betreft, bijvoorbeeld het schrijven van handelsbrieven, situeren zich enkele doelen op **B1**.

Voor concrete toelichting verwijzen we ook hier naar 4.2.

4.5 Leerplan Duits in Handel, Onthaal en Public Relations, Boekhouden-Informatica (Complementair) en Informaticabeheer (Complementair) (derde graad) (2u per week)

In de studierichtingen Handel en Onthaal en Public Relations behoort het leerplan tot het fundamentele gedeelte (verplicht leerplan), in de studierichtingen Boekhouden-Informatica en Informaticabeheer behoort Duits tot het complementair gedeelte (adviesleerplan). Wie al Duits heeft gehad, zou de minimumdoelstellingen van het leerplan Duits tso tweede graad moeten hebben bereikt. Waar Duits pas vanaf de derde graad wordt aangeboden, zullen de doelstellingen van dit leerplan slechts beperkt en met een andere beheersingsgraad gerealiseerd kunnen worden.

In het leerplan Duits derde graad Handel situeren de leerplandoelstellingen zich voor Luisteren vooral op niveau **A2**. Een aantal verwerkingsniveaus horen bij niveau **B1**.

Voor Leesvaardigheid liggen de leerplandoelstellingen op het niveau **B1**.

De leerplandoelstellingen voor Gespreksvaardigheid situeren zich op het niveau **A2**. Spreekvaardigheid komt enkel bij vaktaal aan bod. Ook hier situeren de doelstellingen zich op niveau **A2**.

Voor Schrijven zijn de leerplandoelstellingen beperkt. Ze situeren zich op het niveau **A2**. Om de leerplandoelstellingen te realiseren kunnen de leerlingen gebruik maken van hulpmiddelen. Wat vaktaal betreft, bijvoorbeeld het schrijven van handelsbrieven, situeren zich enkele doelen op **B1**.

Voor concrete toelichting zie 4.2

5 Verdere Aanvullingen bij de Leerplannen TSO

5.1 Leerplan Duits in Secretariaat-Talen (derde graad) (3u per week)

Intercultureel leren (*Interculturele component*)

De interculturele component omvat kennis en attitudes die van belang zijn in de contacten en de communicatie met de Duitstalige wereld en met anderstaligen in het algemeen: vertrouwdheid met aspecten van het dagelijkse leven, de gewoonten, de waarden, de cultuur ... We hebben hierbij vooral aandacht voor die facetten die belangrijk zijn bij talige communicatie. De leerlingen ontdekken ook de socioculturele diversiteit van de Duitstalige wereld en leren ermee om te gaan.

Tekstkenmerken van de beluisterde en de gelezen teksten

Voor de tekstkenmerken bij Luisteren en Lezen, wijzen we graag op enkele verschillen tussen de vernieuwde leerplannen van aso en de leerplannen tso. In zowel de tso als de aso leerplannen moeten de gelezen teksten zo authentiek mogelijk zijn en in hun oorspronkelijke lay-out worden aangeboden.

	aso	tso
Onderwerp	<ul style="list-style-type: none"> - vrij concreet - in verband met de eigen leefwereld en het dagelijkse leven, ook aansluitend bij de studierichting - af en toe ook onderwerpen van meer algemene aard, o.m. met betrekking tot de actualiteit en maatschappij	<ul style="list-style-type: none"> - vrij concreet - teksten die aansluiten bij de ervaringswereld en de studierichting - af en toe ook onderwerpen van meer algemene aard, o.m. met betrekking tot de actualiteit en maatschappij
Taalgebruik-situatie	<ul style="list-style-type: none"> - voor de leerlingen relevante taalgebruikssituaties - met en zonder visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen - met aandacht voor digitale media - met beperkte achtergrondgeluiden - socioculturele verschillen tussen de Duitstalige en de eigen wereld	<ul style="list-style-type: none"> - voor de leerlingen relevante taalgebruikssituaties - met en zonder visuele ondersteuning - met aandacht voor digitale media - met authentieke omgevingsgeluiden (geleidelijke opbouw) - socioculturele verschillen tussen de Duitstalige en de eigen wereld
Structuur/ Samenhang	<ul style="list-style-type: none"> - ook samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit - tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit	<ul style="list-style-type: none"> - teksten in een eenvoudige taal qua structuur

Lengte	<ul style="list-style-type: none"> - korte teksten - af en toe lange teksten 	- korte en langere teksten
Uitspraak, articulatie, intonatie	<ul style="list-style-type: none"> - heldere uitspraak - zorgvuldige articulatie - duidelijke, natuurlijke intonatie - standaardtaal 	- de teksten worden duidelijk gesproken
Tempo en vlotheid	<ul style="list-style-type: none"> - met eventuele herhalingen en onderbrekingen - normaal tempo 	- authentiek spreektempo
Woordenschat en taalvariëteit	<ul style="list-style-type: none"> - frequente woorden en uitdrukkingen - ook vaktaal - haalbare tekstdekking - overwegend eenduidig in de context - minimale afwijking van de standaardtaal - informeel en formeel 	<ul style="list-style-type: none"> - eenvoudige taal qua structuur en woordenschat - ook vaktaal

Inzetten en uitbreiden van functionele kennis bij Spreken, Gespreksvaardigheid en Schrijven

Bij het uitvoeren van spreek- en gesprekstakingen zetten de leerlingen hun functionele kennis (taalhandelingen, woordenschat en grammatica, spreektempo, uitspraak, intonatiepatronen) in en breiden ze uit. Bij het uitvoeren van schrijftaken gebruiken de leerlingen eenvoudige, alledaagse uitdrukkingen in het Duits en zetten ze hun functionele kennis (taalhandelingen, woordenschat en grammatica) in en breiden ze uit. Uiteraard sluiten ook lees- en luisterteksten aan bij de taalhandelingen, woordenschat en grammatica die in de lessen aan bod gekomen zijn.

5.2 LEERPLAN DUIJS IN TSO (TWEDE GRAAD)

Intercultureel leren (*Interculturele component*)

De interculturele component omvat kennis en attitudes die van belang zijn in de contacten en de communicatie met de Duitstalige wereld en met anderstaligen in het algemeen: vertrouwdheid met aspecten van het dagelijkse leven, de gewoonten, de waarden, de cultuur ... We hebben hierbij vooral aandacht voor die facetten die belangrijk zijn bij talige communicatie. De leerlingen ontdekken ook de socioculturele diversiteit van de Duitstalige wereld en leren ermee om te gaan.

Tekstkenmerken van de beluisterde en de gelezen teksten

Voor de tekstkenmerken bij Luisteren en Lezen, wijzen we ook hier op enkele verschillen tussen de vernieuwde leerplannen van aso en de leerplannen tso. In zowel de tso als de aso leerplannen moeten de gelezen teksten zo authentiek mogelijk zijn en in hun oorspronkelijke lay-out worden aangeboden.

	ASO	TSO
Onderwerp	<ul style="list-style-type: none"> - concreet - in verband met de eigen leefwereld en het dagelijkse leven 	<ul style="list-style-type: none"> - concreet - teksten die aansluiten bij de ervaringswereld van de leerling
Taalgebruik-situatie	<ul style="list-style-type: none"> - concrete en voor de leerlingen vertrouwde en relevante taalgebruikssituaties - meestal met visuele ondersteuning, met inbegrip van non-verbale signalen - met aandacht voor digitale media - met beperkte achtergrondgeluiden 	<ul style="list-style-type: none"> - voor de leerlingen relevante taalgebruikssituaties - met en zonder visuele ondersteuning - met aandacht voor digitale media - zonder storende bijgeluiden
Structuur/ Samenhang	<ul style="list-style-type: none"> - ook samengestelde zinnen met een beperkte mate van complexiteit - eenvoudige tekststructuur 	<ul style="list-style-type: none"> - teksten in een eenvoudige taal qua structuur
Lengte	<ul style="list-style-type: none"> - korte teksten 	<ul style="list-style-type: none"> - korte en iets langere teksten (uitbreiding)
Uitspraak, articulatie, intonatie	<ul style="list-style-type: none"> - heldere uitspraak - zorgvuldige articulatie - duidelijke, natuurlijke intonatie - standaardtaal 	<ul style="list-style-type: none"> - de teksten worden duidelijk gesproken
Tempo en vlotheid	<ul style="list-style-type: none"> - langzaam tempo - eventueel met ingelaste pauzes voor het begrip 	<ul style="list-style-type: none"> - matig spreektempo
Woordenschat en taalvariëteit	<ul style="list-style-type: none"> - frequente woorden en uitdrukkingen - haalbare tekstdekking - eenduidig in de context - standaardtaal - informeel en formeel 	<ul style="list-style-type: none"> - eenvoudige taal qua structuur en woordenschat